

Sz. Bíró Zoltán

Putyin Budapesten

Oroszország Európa jelentős állama, és mint ilyen – normális esetben – Magyarország fontos partnere. Most viszont már jó ideje nincs normális helyzet. Ha az lenne, akkor aligha vitatná bárki is az Oroszországgal fenntartott kapcsolatok fontosságát. Ezt egyedül a ma kormányon lévő Fidesz vezető politikusai tették meg, amikor – mindezt kétségbe vonva – a 2006 és 2008 közötti időszakban rendkívül élesen bírálták az akkor hatalmat gyakorló szociálliberális koalíció Moszkvával pragmatikus kapcsolatokat kialakító politikáját. A kritikásokat akkor az sem zavarta, hogy a két ország közti kereskedelmi forgalom hat év alatt – 2002 és 2008 között – megötszöröződött. Ráadásul úgy, hogy eközben a magyar kivitel nyolcszorosára nőtt. A 2008-as 14 milliárd dollár feletti áruforgalmi csúcstól azóta sem sikerült megközelíteni. A magyar–oroszi gazdasági kapcsolatok fellendülése egy olyan korszakban ment végbe, amikor az orosz gazdaság – köszönhetően a számára rendkívül kedvezően alakuló globális energiakonjunktúrának – évről évre 7-8 százalékkal növekedett. Politikai rendszere ugyan akkor sem volt westminsteri típusú demokrácia, ám a putyini hatalomgyakorlás autoriter jegyei még nem párosultak a civil társadalom folyamatos megfélemlítésével. A társadalmi többség pedig rendkívül hálás volt azért, hogy a 90-es évek káosza után rendre számíthatott fizetésének és nyugdíjának időben történő kifizetésére. De nemcsak erre, hanem arra is, hogy

jövedelmének reálértéke évről évre ütemesen nő majd. És nőtt is. A 2000 és 2008 közti növekedés megközelítette az évenkénti 10 százalékot. 2006-ban pedig majdnem 14 százalékkal lett nagyobb a bérek és a nyugdíjak reálértéke. Ilyen körülmények között nem volt nehéz a társadalom többségének hatalom iránti lojalitását fenntartani. Ehhez nem kellett senkit fenyegetni, büntetőintézkedések sorával megfélemlíteni.

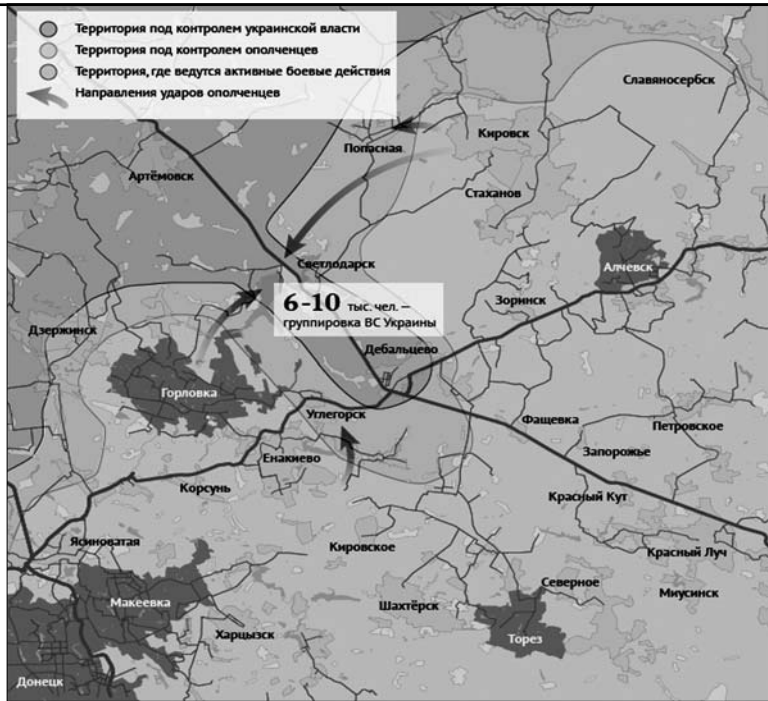
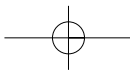
Annak ellenére, hogy Putyin első két elnöki ciklusa idején robusztusan nőtt a gazdaság teljesítménye, az ország mégsem militarizálódott. A tekintélyes bonni kutatóközpont, a BICC kimutatásai szerint Oroszország ezekben az években a világ országainak militarizáltsági rangsorában folyamatosan csúszott lefelé. 2009-ben már csak a kilencedik hely volt az övé. Ez komoly eredménynek számított, hiszen Oroszország 1992-ben még a világ leginkább militarizált országának számított. Akkor ez nem politikai elhatározás következménye volt, hanem annak az aszimmetrikus örökségnek az eredménye, hogy miközben Moszkvának jutott a Szovjetunió felbomlása nyomán a szövetségi haderő négyötöde, aközben a szovjet gazdaságnak csak alig több mint felét örökölte meg. Eme előnytelen arány következményeinek fokozatos megszűnése nemcsak a gazdasági visszaesés éveire volt jellemző, de a gyors növekedés globális válságot megelőző szakaszára is. Ez a tendencia változott meg 2010-ben, amikortól is Orosz-

ország a többi közkiadásához képest elkezdett újra egyre nagyobb arányban katonai célokra költeni. Ennek következményeként a BICC listáján Oroszország 2013-ban már a 4. helyen szerepelt, egy évvel később pedig – Izrael és Szingapúr mögött – föllépett a dobogóra. Ráadásul ez a fordulat még akkor következett be, amikor még szó sem volt ukrán válságról. Mindez azonban a legkevésbé sem nyugtalanította a „keleti nyitást” meghirdető Fidesz-kormányt. Ahogy az orosz gazdaság növekedési ütemének 2012 elejétől kezdődő folyamatos lassulása, úgy az ország ismételt militarizálódása sem aggasztotta a jobboldali kormányzatot. Az ugyanis épp akkor fordult Moszkva felé, amikor a korábbiaknál jóval nagyobb óvatosság lett volna indokolt.

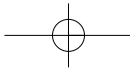
De nemcsak a fentiek miatt, hanem azért is, mert 2011–2012 fordulójától Oroszországban új belpolitikai időszakítás kezdődött. Az elcsalt választások a születőben lévő nagyvárosi középosztály körében heves tiltakozási hullámot váltottak ki. A kezdetben tétova hatalom 2012 nyarától határozott politikai fordulatot tett, és új törvények, illetve törvénymódosítások sorával elkezdte megfélemlíteni a rendszer ellenfeleit. Mindeközben az efféle kérdések iránt az ellenzéki években még oly nagy érdeklődést mutató és akkor még felettébb kényes jobboldal ma úgy tesz, mintha Oroszországban nem történt volna semmi. Nem arról van szó, hogy bárki is elvárná a jelenlegi kormánytól, hogy nyíltan és élesen bírálja Moszkva belpolitikáját. Az ugyanis elsősorban az oroszországi politikai közösség ügye. Mindaddig rájuk tartozik, amíg a hatalom a társadalmi békét nem nyílt erőszakkal tartja fent, és ma-

gatartása nem fenyegeti a környezetét. Az azonban nagyon is elvárható lenne, hogy a magyar kormány ne akkor közeledjék Oroszországhoz, amikor ott éppen egy átfogó represszív fordulat van kibontakozóban. Annak eldöntése ugyanis, hogy közeledünk vagy sem Oroszországhoz, csakis a mi szuverén döntésünk függvénye.

És ha mindez nem lett volna elég ok az Oroszországgal kapcsolatos politika korrekciójára, akkor a 2013 novemberében nyilvános szakaszába lépő ukrainai válságnak már meg kellett volna szólaltatnia a vészcsengőt. Ez azonban láthatóan elmaradt, és a Fidesz-kormány – semmitől sem zavartatva – folytatta felettébb kétértelmű Oroszország-politikáját. Nehéz eldönteni, hogy a tájékozatlanság, a térség ügyeiben való járatlanság vagy valamilyen Moszkvával megkötött háttéralku tartotta és tartja ma is a kétértelműségek zavarba ejtő pályáján a hivatalos magyar politikát. Nem érzékelné azt a háttérben meghúzódó erős orosz nyomásgyakorlást, amellyel Moszkva már 2013 nyarától próbálta visszatartani Kijevet az akkor már parafált EU-s társulási szerződés aláírásától, súlyos szakmai hiba. Mindez arra vall, hogy vagy a diplomáciai képviselők, illetve különleges szolgálatok, vagy a politikai döntéshozók voltak képtelenek súlyuknak megfelelően kezelni és értelmezni a történéseket. Pedig még nyilvános forrásokból is jól követhető volt az orosz nyomásgyakorlás számos eleme, a 2013-as nyár végi vámháborútól az újabb gázcsörtével való fenyegetésig. És ahhoz sem kellett volna különösebb elmeél, hogy világosan kirajzolódjék mindaz, ami a Krím félszigeten február végétől végbement. Már akkor tud-

Debalcevei térképek: az első a 2015. január végére kialakult helyzetet mutatja. A második – egymást váltva – a február 18-i, illetve 19-i helyzetet. Az első, a kevesebb színes jelet tartalmazó az ukrán fél álláspontját tükrözi, míg a másik a szakadárokét.

ni lehetett – és nem az orosz ellenzéki sajtóból, hanem a moszkvai minőségi politikai lapok némelyikéből –, hogy voltaképpen mi is történt a félszigeten. A *Kommerszant* és az *RBK-daily* már az események másnapján megírta, hogy a krími parlament épületét február 26-ról 27-re körbevevő „zöld emberkék” nem mások, mint az orosz vezérkar felderítő főcsoportfőnöksége különleges alakulatainak a katonái. Pár hónapja pedig már azt is tudjuk – miközben ezt már korábban is sejteni lehetett –, hogy a 2014. február 27-én a félsziget fővárosában, Szimferopolban összeülő parlament csak azért tudta elmozdítani az Ukrajnához tartozó autonóm köztársaság vezetőit, köztük a helyi kormányfőt, mert az állig felfegyverzett „zöld emberkék” erővel összegyűjtötték őket. És ezt nem mástól lehet tudni, mint magától a későbbi donyecki fegyveres ellenállás vezetőjétől, Igor Girkintől (Sztrelkovtól), aki egy televíziós vitaműsorban az orosz hatalompárt, az Egységes Oroszország egyik dumaképviseletét szólította fel az események hiteles felidézésére. Girkin emlékeztetett arra, hogy szemben vitapartnerével, ő február végén már jó ideje a Krímben volt felfegyverzett társaival, és csak a megfelelő pillanatra – utasításra (?) – várt, hogy akcióba lépjen. A krími történelem mögött – Girkin szerint – nem a „spontán előtörő népakarat” állt. Sokkal inkább harcostársainak fellépése, akik – irányítása mellett – összegyűjtötték és a parlamentbe vitték a félsziget képviselőtestületének tagjait.

Ma már azt is tudjuk, hogy a Krím elcsatolása és az orosz többségű kelet-ukrajnai területek destabilizálása mint terv már jóval a Janukovics-rendszer összeomlása előtt

készen volt. Erről a közelmúltban a Moszkvában megjelenő ellenzéki lap, a *Novaja Gazeta* főszerkesztője számolt be az *Eho Moszkvi* műsorában. Dmitrij Muratov a rádió február 20-i adásában elmondta, hogy a lap nemrég hozzájutott egy olyan, általuk messzemenően hitelesnek talált dokumentumhoz, amely már hetekkel Janukovics bukása előtt az ukrainai orosz beavatkozás lehetséges forgatókönyvét tartalmazta. A főszerkesztő szerint a dokumentumot a „pravoszláv oligarchaként” emlegetett Konsztantyin Malofejev környezete készíthette. Olyan emberek, akik szoros kapcsolatot ápolnak és ápolnak ma is az elnöki adminisztrációval, és akiknek semmiféle problémát nem jelentett tervük Kremellel való megismertetése. Muratov a rádióinterjúban hosszan idézte a dokumentumot, és azt ígérte, hogy azt lapja a közeljövőben teljes terjedelmében közreadja. Az idézett részletekből azonban az már ma is tudható, hogy a dokumentum szerzői világosan látták, Janukovics bármelyik pillanatban megbukhat. Erre a helyzetre pedig – hívta fel a figyelmet a dokumentum – fel kell készülni, és ki kell használni az egyes ukrán régiók elszakadási szándékát. Mindezt azért, hogy ezeket a területeket Oroszország magához csatolhassa. A dokumentum két területet emelt ki. Egyrészt a Krím félszigetet, másrészt Harkiv megyét. Az akcióterv ötödik pontja kimondja, hogy a félsziget elszakadási törekvésének felerősítése érdekében átfogó kommunikációs stratégiát kell kidolgozni. A stratégiának igazolnia kell, hogy Moszkva délkelet-ukrajnai fellépését csak és kizárólag a kényszerűség szülte. Eközben három konkrét cél elérésére kell koncentrálni és politikai jelszó-

ként meghirdetni. Egyfelől követelni kell Ukrajna föderalizálását, esetleg konföderalizálását. Másfelől fel kell vetni a keleti területek oroszok irányította Vámunióhoz történő csatlakozását. Harmadrészt pedig meg kell teremteni e területek szuverenitását azért, hogy lehetségessé váljék Oroszországhoz való csatlakozásuk. Mindebből egyértelműen kirajzolódik az a már korábban is sejtett moszkvai szándék, hogy a Kreml, ha kell, erőt is alkalmazva próbálja felügyelete alatt megtartani Ukrajnát.

Már korábban is voltak erre utaló jelek, sőt közvetett bizonyítékok is. Így – a többi között – a Bloombergnek az a beszámolója, amely szerint még a Janukovics-rendszer összeomlása előtt Putyinnál tartottak egy olyan szűk körű tanácskozást, amelyen az elnök a gazdasági tanácsadóitól az iránt érdeklődött, hogy az orosz gazdaság milyen mértékben és milyen hosszban lenne képes elviselni a Moszkva esetleges ukrajnai beavatkozását követő nyugati szankciók következményeit. Vagyis egyre többet tudunk arról – és ennek jelentős része a történésekkel párhuzamosan tudható volt –, hogy a Krím annektálása, majd a délkelet-ukrajnai területek destabilizálása nem hirtelen jött ötlet volt, hanem a Kreml már Janukovics bukása előtt elkezdett felkészülni erre a helyzetre.

Az Orbán-kormány azonban sem a Krím 2014. március 18-i annektálását, sem a maláj gép július 17-i lelövését, sem az orosz reguláris erők augusztus 24-én kezdődő Mariopul környéki beavatkozását nem tekintette olyan oknak, ami miatt felül kellene vizsgálnia Oroszország-politikáját. Az sem zavarta, hogy 2014. június végétől, Putyin bécsi látogatásától, már egyetlen EU-

tagállam vezetése sem tartotta lehetségesnek az orosz államfő kétoldalú találkozó keretében való fogadását. A tavaly november közepén megtartott ausztráliai G20-as csúcsertekezletet követően pedig az is nyilvánvalóvá vált, hogy a Nyugat és Oroszország érintkezése egyetlen kérdésre szűkült le, az ukrajnai helyzet rendezésére.

Mindezek ellenére a magyar kormány nem látta akadályát annak, hogy 2015. február 17-én kétoldalú találkozó keretében vendégül lássa Vlagyimir Putyint. Az ugyan jól látszott, hogy az orosz elnök bejelentkezése nem jött jól a magyar kormányfőnek, de vagy nem tudta – ez tűnik a valószínűbbnek –, vagy nem akarta a találkozót elhárítani. A látogatást – a fentiekén túl – különösen kényessé tette a január végére ismételten kiéleződő kelet-ukrajnai helyzet. Ezen némiképp enyhített, hogy Putyin kezdeményezésére a német kancellár és a francia elnök késznek mutatkozott a tűzszünet érdekében Moszkvába utazni és az orosz elnökkel tárgyalni. Mindezek eredményeképpen március 11-ére újabb négyoldalú találkozót tűztek ki. A 16 órán át tartó tanácskozás azonban rendkívül szerény eredménnyel zárult. Erre utalt többek között az is, hogy az elfogadott dokumentumot az első számú vezetők nem írták alá, csak szóban hagyták jóvá. Az is nagy meglepetést okozott, hogy a felek nem tudtak az azonnali tűzszünetben megegyezni. A fegyvernyugvást csak két nappal későbbi időpontra hirdették ki. És már akkor sejthető volt, hogy ennek hátterében a szakadárok és az őket támogató Moszkva igénye állt. Ezt nem volt nehéz belátni. Nem kellett ehhez mást tenni, mint megnézni a szemben álló erők pozícióit. Abból

ugyanis rögtön kiderült, hogy az északról délre futó frontvonal egy ponton megtörik, és az ukrán erők egy viszonylag mély beszögellést ellenőrzésük alatt tartanak. A front kiegyenesítéséhez ezeket az erőket vagy ki kellett volna szorítani, vagy körbevenni és megadásra kényszeríteni, vagy meg kellett volna semmisíteni. A két napra eltolt tűzszünet semmi mást nem szolgált, mint azt, hogy a fegyvernugvás beállta előtt a szakadárok ki tudják egyenesíteni a frontvonalat. De nem tudták.

Ebben a helyzetben került sor Putyin budapesti látogatására. Már az elnök megérkezésekor világos volt, hogy a kelet-ukrajnai tűzszünetet nem tartják be. Putyin ezt a délutáni sajtótájékoztatóján csak és kizárólag az ukránok nyakába varrta. A magyar miniszterelnök pedig mindezt szó nélkül hagyta. Pedig már a találkozó előkészítése során gondolhatott volna arra – vagy ha ő nem, akkor felkészítői –, hogy a sajtótájékoztatón biztosan felmerül az aktuális ukrajnai helyzet. Ha pedig felmerül, akkor erre a helyzetre fel kell készülni. Például úgy, hogy a magyar miniszterelnök elé tesz az ukrán térképet, amely mutatja azt a Debalcevénél még január végén kialakult beékelődést, amit továbbra is az ukrán kormányerők ellenőriznek. És akkor a kormányfő láthatta volna, hogy kinek is lett volna érdeke az azonnali tűzszünet, majd annak be nem tartása miatt a minél gyorsabb fegyvernugvás. Ez az érdek egyértelműen az ukrán oldalon volt. De mert feltehetően senki nem tette Orbán Viktor elé ezt a térképet, vagy ha tette is, az abból kiolvasható információt a magyar miniszterelnök figyelmen kívül hagyta, ezért

aztán a magyar kormányfő egy szóval sem kommentálta Putyin szavait. Ez a mély hallgatás annál is inkább feltűnő volt, mert az illiberális demokrácia kapcsán néhány nappal korábban hasonló helyzetben egy pillanatig sem habozott, hogy visszavágjon Angela Merkelnek. Putyin viszont mondhatta a magáét.

Nem mintha bármit is mentett volna a helyzeten, de még csak azt sem állíthatjuk, hogy valamilyen komoly üzlet akasztotta meg Orbánt a megszólalásban. Az a két „eredmény” ugyanis, amelyre a kormánypropaganda próbált hivatkozni a látogatás sikerességét alátámasztandó, felettébb vitatható. Az egyik a hosszú távú szerződés keretében át nem vett 17-18 milliárd köbméternyi gázmennyiség következő években való büntető tarifa nélküli megvásárlásával kapcsolatos. Ehhez azonban aligha volt szükség Putyin jóváhagyására. Már csak azért sem, mert az át nem vett mennyiség valószínűleg nem lóg ki abból a részből, amely a vásárlónak lehetőséget ad az eredetileg lekötött mennyiségtől való 10-15 százaléknyi eltérésre. A „Török Áramlat” meghosszabbításaként elképzelt balkáni gázvezeték megépítése pedig oly abszurdnak tűnik – leginkább az érintett balkáni országok szegénysége és alacsony gázigénye miatt –, hogy nem is érdemes komolyan kommentálni. Mindezek után csak egy dolgot feltelezhetünk: a paksi megállapodásnak lehetnek olyan elemei, amelyek védelme miatt Orbán jobbnak találta szó nélkül hagyni Putyin Ukrajnával kapcsolatos tirádáit. Neki lehet, hogy ez megértte, de a magyar politikai közösség többségének aligha.